

Sandra Bradarić-Jončić
Renata Möhr Nemčić

*Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski
 fakultet, Odsjek za oštećenja sluha*

Motivacija u učenju hrvatskog znakovnog jezika (HZJ)

Motivation in learning Croatian Sign Language (HZJ)

Izvorni znanstveni rad UDK: 811.163.42'221 :371.5

SAŽETAK

Upitnikom za ispitivanje motivacije za učenje hrvatskoga znakovnog jezika (HZJ), oblikovanom za potrebe ispitivanja, ispitano je 69 studenata Logopedije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu i 129 polaznika tečajeva HZJ-a pri udrugama “Dlan” i “Dodir” u Zagrebu. Upitnik o motivaciji sastoji se od 16 čestica s odgovorima na skali Likertovog tipa. U skladu s teorijskim očekivanjima, faktorskom analizom upitnika izdvojena su 3 faktora motivacije za učenje HZJ-a: integrativna, instrumentalna i afektivna motivacija. Analizom varijance rezultata na ekstrahiranim glavnim komponentama motivacije, utvrđene su razlike između studenata Logopedije kojima je HZJ obavezni - odnosno izborni kolegij, te polaznika tečajeva u udrugama. Kod polaznika tečajeva u udrugama integrativna i afektivna motivacija značajno su više izražene, a instrumentalna motivacija značajno je manje izražena nego kod studenata. Obje skupine studenata međusobno su podjednako integrativno i afektivno motivirane za učenje HZJ-a, a instrumentalna motivacija značajno je izraženija kod studenata kojima je HZJ obavezni kolegij. Kod obiju skupina studenata najslabije je izražena afektivna motivacija. Razmatraju se moguća objašnjenja dobivenih rezultata i njihove praktične implikacije.

Ključne riječi:

gluhoća ▪ hrvatski znakovni jezik ▪ motivacija za učenje stranog jezika ▪ poučavanje i učenje znakovnog jezika

ABSTRACT

Sixty-nine Speech-Language Pathology students at the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences and 129 Croatian Sign Language (HZJ) course participants at the Croatian Association of Deaf-blind Persons “Dodir” and the Association “Theater, Visual Arts and Deaf Culture – Dlan” in Zagreb were surveyed using the Questionnaire of Motivation for HZJ Learning, designed specifically for this research. The questionnaire consists of 16 items accompanied by a standard 5-point Likert scale. Factor analysis of the questionnaire demonstrated that the questionnaire measured three types of motivation for HZJ learning: instrumental, integrative and affective. One-way analysis of variance indicated that three groups of participants - students who attended an HZJ course as a mandatory subject, students who attended an HZJ course as an elective course, and HZJ course participants in associations - differ significantly in their HZJ learning motivation. Significantly higher levels of integrative and affective motivation were found among HZJ course participants, while their instrumental motivation proved to be lower than that among students. Both groups of students were found to have similar levels of integrative and affective HZJ learning motivation, while instrumental motivation proved to be significantly higher in students who take HZJ as a mandatory course. Affective motivation received the lowest score in both groups of students. Possible explanations for these results, as well as their implications for HZJ teaching, are considered.

Keywords:

deafness ▪ Croatian Sign Language ▪ motivation in foreign language learning ▪ sign language teaching and learning

UVOD

Znakovni jezik kao strani jezik

Zahvaljujući lingvističkim, neurolingvističkim, psiholingvističkim i edukacijsko-rehabilitacijskim istraživanjima znakovnih jezika, koja se provode već više od 60 godina, znakovni jezici prepoznati su kao pravi prirodni jezici (Bradarić-Jončić, 2000.). Razvili su se u zajednicama gluhih, a s razvojem intelektualnih i društvenih potreba članova tih zajednica razvijaju se i dalje – mijenjaju se i obogaćuju novim znakovima. Znakovni jezici posjeduju sve jezične sastavnice koje imaju i svi drugi jezici u ljudskoj zajednici, ali je njihova struktura drukčija nego struktura jezika čujuće zajednice (Kyle i Woll, 1985.; Wilbur, 1987.; Volterra, 1987.; Valli i Lucas, 1992.), jer je savršeno prilagođena vizualnom modalitetu prijenosa informacija (Sachs, 1991.; Lane i sur., 1996.). Usvajanje znakovnog jezika odvija se po istim zakonitostima i razvojnim obilježjima kao i usvajanje govornog jezika kod male djece (Pettito i Marenette, 1991.; Marschark, 1993.; 1997.). Znakovni jezik obrađuje se u istim područjima mozga kao i govorni jezici (Poizner i sur., 1987.), te komunikacija znakovnim jezikom od najranije dobi osigurava uspješan govorno-jezični, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj djeteta (Ivasović, 2014.).

Prepoznavanje znakovnog jezika kao pravog jezika, u mnogim zemljama dovelo je do njegova službenog priznavanja kao manjinskog jezika i prenošenja spoznaja s područja dvojezičnosti čujućih na područje jezičnog razvoja te edukacije i rehabilitacije gluhe djece (Ahlgren i Hyltenstam 1994; Neil Mahshie, 2007; Teruggi, 2014). Kao posljedica tih promjena osamdesetih godina u skandinavskim zemljama javlja se nov pristup u edukaciji gluhe djece: dvojezično-dvokulturni pristup (Henning i Salander, 2004.; Neil Mahshie, 2007.), u kojem znakovni jezik ima status djetetova prvog jezika, a jezik čujuće zajednice status drugog jezika.

Razvoj tog novog pristupa u edukaciji gluhe djece zahtijevao je i razvoj programa poučavanja znakovnog jezika kao stranog jezika za čujuće sadašnje i buduće nastavnike te roditelje gluhe djece. Rezultati lingvističkih istraživanja znakovnih jezika našli su svoju primjenu u programima poučavanja znakovnog jezika, koji se danas izvode na modernim načelima poučavanja stranih jezika te uključuju poučavanje vokabulara i gramatike znakovnog jezika, a također i njegovih kulturoloških aspekata na način na koji se to radi i u nastavi ostalih stranih jezika (Smith i sur., 2008.a; 2008.b). Razvoj kurikuluma znakovnog jezika kao stranog jezika za čujuće omogućio je njegovo uključivanje kao izbornog predmeta u programe brojnih sveučilišta, redovnih srednjih i osnovnih škola u svijetu te u programima koji osposobljavaju buduće učitelje i logopede za rad s gluhom djecom kao obaveznog predmeta.

Istraživanja motivacije za učenje stranih jezika

Grana primijenjene lingvistike koja se bavi teorijom nastave stranih jezika – glotodidaktika, interdisciplinarno je područje koje uključuje spoznaje iz brojnih disciplina (lingvistike, psihologije, sociologije, pedagogije, psiholingvistike i sociolingvistike), koje svaka u okviru svog

znanstvenog područja pridonose osvjetljavanju procesa i unapređenju učenja i poučavanja stranih jezika. Teme koje posljednjih desetljeća najviše zaokupljaju istraživače na ovom području u svijetu i kod nas su rano učenje stranih jezika, strategije učenja jezika te afektivni čimbenici u učenju jezika - strah od stranog jezika i motivacija za učenje stranog jezika (Mihaljević-Djigunović, 2013.).

Istraživanja na području glotodidaktike pokazala su da je motivacija jedan od najznačajnijih čimbenika uspješnosti u učenju jezika, uz strategije koje učenik primjenjuje u učenju jezika.

Od početaka istraživanja motivacije za učenje stranog jezika u drugoj polovici prošloga stoljeća do danas, nastalo je nekoliko modela koji pokušavaju objasniti povezanost motivacije s uspješnošću učenja stranog jezika.

Prema Gardneru i Lambertu (1972.), motivacija za učenje stranih jezika može biti integrativna i instrumentalna. Integrativnu motivaciju definiraju pozitivni stavovi prema članovima zajednice korisnika ciljnog jezika i želja za stupanjem u interakcije i emocionalnom identifikacijom usvajanjem njihovih društvenih vjerovanja i postupaka (Dornyei, 1994.; Csizer i Dornyei, 2005.). Učenici čije je učenje stranog jezika motivirano potrebom za boljim razumijevanjem jezika i kulture zajednice korisnika datog jezika, integrativno su motivirani. U tom slučaju stav prema jeziku i zajednici njegovih korisnika sredstvo je izgradnje odnosa i komunikacije, integracije učenika u tu zajednicu. Naprimjer, želja za komunikacijom, upoznavanjem jezika i kulture partnera s kojom je osoba koja uči jezik u romantičnom odnosu, za komunikacijom s prijateljima, rodbinom iz drugih kultura ili zemlje podrijetla, za komunikacijom s pripadnicima drugih kultura u okviru zajedničke višejezične nacije, primjeri su integrativne motivacije. Ti učenici imaju iskren i osobni interes za ljude i kulturu koje ciljni jezik predstavlja. Učenje jezika ovdje je, dakle, sredstvo integracije pojedinca u drugu kulturu.

Instrumentalna motivacija definira se kao interes za potencijalno pribavljanje koristi od učenja stranog jezika – napredovanja na poslu, prestiža, znanja, povećanja plaće i drugih pogodnosti (Dornyei, 1994.). Ovdje jezična kompetencija nije primarni cilj, već sredstvo za postizanje nekog drugog profesionalnog ili osobnog cilja. Na primjer, učenici koji uče strani jezik jer to zahtijeva struktura njihova nastavnog programa, iako možda uživaju u učenju jezika i u određenoj mjeri imaju dodir s datom kulturom, ipak su instrumentalno motivirani jer je uspješno svladavanje programa nastave stranog jezika u njihovoj odgojno-obrazovnoj ustanovi uvjet njihova daljeg napredovanja kroz sustav. Vladanje stranim jezicima također je uvjet koji se danas traži za dobivanje zaposlenja i napredovanje u mnogim zanimanjima te je posjedovanje svjedodžbe o vladanju stranim jezikom sredstvo, instrument za postizanje tog cilja. Instrumentalno motivirani učenici u učenju stranog jezika vide njegovu praktičnu vrijednost i prednosti koje stječu njegovim učenjem.

Iako se u nekim istraživanjima instrumentalna motivacija pokazala značajnijim prediktorom uspjeha u učenju jezika od integrativne motivacije (Lukmani, 1972.), a u nekima nisu utvrđene razlike s obzirom na tip motivacije (Burstall, 1974.), ipak većina istraživanja (Gardner i sur., 1997.; Noels, 2001.; Csizer & Dornyei, 2005.) ukazuje na to da su integrativna motivacija i pozitivni stav prema govornicima ciljnog jezika i kulture najviše povezani s

uspjehom u učenju stranog jezika. Za očekivati je da će učeniku kojeg ne zanima kultura vezana uz ciljni jezik, ili čak prema njoj ima negativni stav i predrasude – čija je, dakle, integrativna motivacija slaba, bez obzira na cilj koji očekuje da će postići učenjem jezika, odnosno bez obzira na intenzitet njegove instrumentalne motivacije - učenje jezika biti teže te će vjerojatno imati i slabija postignuća u učenju.

Kasnije su se pojavili i neki drugi modeli motivacije u učenju stranog jezika koji uključuju čimbenike vezane uz nastavnika i nastavu (Dörnyei, 1990.), kao što su osobine nastavnika, nastavne metode i materijali, atmosfera u razredu i odnos sa suučenicima, koje su se pokazale čak značajnijima za uspjeh u učenju jezika od stava prema izvornim govornicima, koji je prema Gardneru i Lambertu glavna determinanta integrativne motivacije.

Gardnerov koncept integrativnosti modificiran je (Dörnyei, 2009.) u okviru inojezičnog motivacijskog sustava pojmova o sebi (L2 Motivational Self System), koji se sastoji od triju glavnih faktora – učenikove vizije sebe kao tečnoga inojezičnog govornika (idealno inojezično ja), društvenih pritisaka iz okoline (traženo inojezično ja) te pozitivnih iskustava učenja.

U istraživanjima motivacije u učenju stranog jezika u Hrvatskoj izdvojeni su različiti tipovi motivacije, koji se u biti oslanjaju na Gardnerov dihotomni model, ali je faktorizacijama u različitim istraživanjima dobivena donekle različita struktura prostora motivacije, s većim brojem faktora, te je taj polazni model u manjoj ili većoj mjeri modificiran.

U istraživanju učenja engleskog jezika autorice Mihaljević Djigunović (Mihaljević, 1990.; 1991.; Mihaljević Djigunović, 1993.; 1995.; 1998.), izdvojena su tri tipa motivacije: uporabno-komunikacijski tip (uporaba jezika u praktične i komunikacijske svrhe), integrativni (želja za integracijom u zajednicu izvornih govornika ciljnog jezika) i afektivni tip (estetske i emocionalne komponente engleskog jezika). Povezanost s uspjehom u učenju jezika utvrđena je samo s uporabno-komunikacijskim tipom motivacije.

U drugom istraživanju, u kojem je ispitivana motivacija studenata ekonomije (Kabalin-Borenić, 2013.), izdvojeni su integrativni, instrumentalno-komunikacijski i instrumentalni tip motivacije.

Vilke Pinter (1995.) je kod studenata Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu utvrdila postojanje komunikativne, kulturalne, informativne i profesionalne "orijentacije" odnosno motivacije.

Nadalje, kod većine (63,58 %) od 173 studenta Fakulteta za turistički i hotelski menadžment u Opatiji (Miškulin-Čubrić, 2002.), najviše je bila izražena „specifična instrumentalna orijentacija“ (jezik im je potreban za uspješno obavljanje posla), potom „komunikacijska orijentacija“ (mogućnosti komunikacije s izvornim govornicima tog jezika), zatim „općeobrazovna orijentacija“ („svi obrazovani ljudi dobro govore bar jedan svjetski jezik“) i „kulturalna orijentacija“ (uživanje u djelima kulture osobito anglosaksonskog područja, poput filmova, glazbe itd.).

U istraživanju, koje je provela Balenović (2001.), na uzorku od 100 odraslih polaznika tečajeva engleskog jezika u Gospiću i Rijeci, najizraženijom se pokazala afektivno-kulturalna "orijentacija". Riječ je o motivaciji koju definira učenje engleskoga iz ljubavi prema tom jeziku i želje za upoznavanjem i razumijevanjem kulture i kulturnih proizvoda tog govornog područja („Učim engleski jer je lijep

i zanimljiv jezik“), potom profesionalna motivacija (važnost poznavanja engleskog jezika u okvirima radnog mjesta ili stručnog usavršavanja („Učim engleski jer mi je potreban na poslu“), zatim instrumentalno-tehnološki tip motivacije (potreba za poznavanjem jezika zbog tehničkih ili praktičnih razloga („Učim engleski jer mi je potreban u svakodnevnom životu“)). Relativno najmanje bila je izražena komunikacijsko-integracijska orijentacija – želja za integracijom i komunikacijom s ljudima kojima je engleski materinski, drugi ili strani jezik, kojim, dakle, ostvaruju komunikaciju među ljudima s drugoga govornog područja („Učim engleski zbog čestih putovanja u inozemstvo“).

Istraživanja motivacije za učenje znakovnog jezika

Svega nekoliko istraživanja provedeno je o motivaciji za učenje znakovnog jezika (McKee i McKee, 1992.; Lang i sur., 1996.a; 1996.b; MacLeod i sur., 2004.), i to američkog znakovnog jezika (American Sign Language – ASL).

U istraživanju McKee i McKee (1992.) sudjelovali su nastavnici i studenti koledža koji su učili ASL, te se pokazalo da je u objema skupinama ispitanika bila izražena instrumentalna motivacija.

Preostala istraživanja provedena su na jednom od najpoznatijih sveučilišta na kojem u velikom broju studiraju i gluhi studenti (National Technical Institute for the Deaf – NTID, u Rochesteru, Savezna država New York), zbog čega se od nastavnika i osoblja očekuje vladanje ASL-om.

Tako je npr. u istraživanju Langa i sur. (1996.a; 1996.b) ispitano 176 ispitanika – pretežno čujućih nastavnika i prevoditelja, ali i administrativnog osoblja s tog sveučilišta, koji su učili ASL na Institutu i svakodnevno se kretali u zajednici gluhih kako bi se osposobili za rad s gluhim studentima. Utvrđena je značajna korelacija između integrativne motivacije i vladanja ASL-om, dok s instrumentalnom motivacijom to nije bio slučaj. Također, integrativna motivacija značajno je pozitivno korelirala s kulturološki obojenim stavovima ispitanika prema gluhoći, a značajno negativno sa stavovima koje je karakterizirao medicinski pristup gluhoći. Kulturološki model gluhoće afirmira zajednicu gluhih kao manjinsku kulturu sa svojim jezikom, običajima, vrijednostima, organizacijama, poviješću i umjetničkim stvaralaštvom. Nasuprot tome, medicinski model gluhoće pridaje im identitet invalida, manjevrijednih oštećenih osoba. Ispitanici su istaknuli važnost učenja ASL-a i uranjanje u kulturu gluhih, ne samo zbog zapošljavanja i životnoga poziva, već i zbog toga jer im je to omogućilo da osvijeste raznolikost u jednoj kulturi koja živi unutar većinske kulture čujućih, i to osvještavanje pobudilo je u njima poštovanje prema zajednici gluhih, želju da budu dio te zajednice i prijatelji s gluhima. Regresijskom analizom utvrđeno je da je samo integrativna motivacija bila značajni prediktor vještina znakovanja, dok se npr. radni staž i pohađanje tečajeva ASL-a nisu pokazali značajnim prediktorima.

U drugom istraživanju provedenom na NTID (MacLeod i sur., 2004), polustrukturiranim intervjuom prikupljeni su podaci o procesu učenja ASL-a kod 18-ero nastavnika. Pokazalo se da je, kao i u prethodnim istraživanjima, najizraženija motivacija za učenje jezika bila integrativna motivacija.

PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 2005. godine u nastavni plan i program studija Logopedije uključeno je i učenje hrvatskoga znakovnog jezika (HZJ), i to kroz 4 stupnja učenja (ukupno 240 sati nastave). Studentima druge godine studija Logopedije HZJ je obavezan predmet, a studentima viših godina studija pruža se mogućnost da HZJ odaberu kao izborni kolegij. Otprilike petnaestak studenata u svakoj generaciji nastavlja učenje HZJ-a na višim godinama studija. Veliko je zanimanje za učenje HZJ-a i kod polaznika tečajeva HZJ-a pri pojedinim udrugama, kao što su Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba, udruga „Kazalište, vizualne umjetnosti i kultura Gluhih – DLAN” te Udruga gluhoslijepih osoba *Dodir*.

Budući da je poučavanje HZJ-a kao stranog jezika u našoj zemlji mlado područje, do sada još nije bilo istraživano. Zbog važnosti motivacije za uspješnost ovladavanja stranim jezikom, zanimalo nas je kakva je motivacija za učenje HZJ-a u naših studenata, a kakva kod polaznika tečajeva pri udrugama, u kojoj su mjeri zastupljene njezine komponente, kakve su razlike u motivaciji studenata kojima je HZJ obavezni odnosno izborni predmet, te kakve su razlike u motivaciji za učenje HZJ-a između naših studenata i polaznika tečajeva pri udrugama. Za očekivati je da polaznici tečajeva imaju izraženiju afektivnu i integrativnu motivaciju za učenje HZJ-a od studenata, da studenti imaju izraženiju instrumentalnu motivaciju za učenje HZJ-a od polaznika tečajeva te također da studenti ERF-a kojima je HZJ obavezni predmet imaju izraženiju instrumentalnu motivaciju od studenata kojima je HZJ izborni predmet.

Budući da je mjerni instrument primijenjen u ovom istraživanju namijenjen mjerenju integrativne, instrumentalne i afektivne komponente motivacije, cilj istraživanja bio je i provjeriti njegovu faktorsku strukturu.

METODE

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 198 ispitanika: 49 studenata Logopedije kojima je HZJ obavezni kolegij, 45 studenata kojima je HZJ izborni kolegij te 129 polaznika tečaja organiziranih pri udrugama Dlan i Dodir u Zagrebu.

Mjerni instrumenti i način prikupljanja podataka

Uvidom u čestice drugih upitnika kojima je u istraživanju ispitivana motivacija, osobito upitnika korištenog u istraživanju motivacije za učenje američkog znakovnog jezika Langa i suradnika (Lang, i sur., 1996.b), oblikovan je upitnik koji hipotetski mjeri integrativnu, instrumentalnu i afektivnu motivaciju, a sastoji se od ukupno 16 tvrdnji uz koje je ponuđen odgovor na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (1-uopće se ne slažem, 2-uglavnom se ne slažem, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-uglavnom se slažem, 5-potpuno se slažem).

Istraživanje je provedeno skupno, po godinama, tj. stupnju učenja, nakon redovite nastave kolegija „Hrvatski

znakovni jezik“. Prije istraživanja, ispitanicima je podijeljen i pisani napatuk u kojem se navodi da je njihovo sudjelovanje anonimno i dobrovoljno, te da mogu odustati u bilo kojem trenutku istraživanja, te im je objašnjen cilj istraživanja. Upute ispitanicima također su dane i usmeno. Ispitivanje nije bilo vremenski ograničeno.

Obrada podataka

Podaci su obrađeni programom SPSS za Windows 19.0. Izračunani su osnovni statistički pokazatelji. Faktorskom analizom ispitana je faktorska struktura upitnika. Ekstrakcija faktora obavljena je metodom glavnih komponentata, uz varimax rotaciju i Kaiserovu normalizaciju. Analizom varijance ispitane su razlike na ekstrahiranim komponentama među poduzorcima ispitanika, uz Scheffe post-hoc test.

REZULTATI I RASPRAVA

Tablica 1. Osnovni statistički pokazatelji

	Čestica	M	SD
1.	HZJ učim jer ću lakše stupiti u kontakt s gluhom osobom.	4.45	.80
2.	HZJ učim jer želim naučiti još jedan strani jezik.	4.11	1.08
3.	HZJ učim jer ću lakše upoznati kulturu gluhih i surađivati s njihovom zajednicom.	4.34	.85
4.	HZJ učim jer želim uspostaviti bolju komunikaciju i odnos s gluhim kolegom/prijateljem.	2.47	1.52
5.	HZJ učim jer želim komunicirati s gluhim članom obitelji.	1.26	.86
6.	HZJ učim jer se želim družiti s gluhom osobom.	3.62	1.10
7.	HZJ učim jer mi je ugodno u društvu gluhih osoba.	3.46	3.86
8.	HZJ mi je uvjetovan poslom i fakultetom.	2.10	1.50
9.	HZJ učim jer moj fakultet/poslodavac očekuje da budem osposobljen/a za komunikaciju s gluhim osobama.	2.21	1.49
10.	HZJ učim jer će mi to omogućiti lakše zapošljavanje.	2.89	1.38
11.	HZJ će mi omogućiti napredovanje u mome zvanju.	3.08	1.47
12.	HZJ učim zbog pritiska okolnosti.	2.39	1.82
13.	HZJ mi je potreban u obavljanju posla.	1.90	1.25
14.	HZJ učim jer je lijep jezik.	4.34	.95
15.	HZJ učim jer smatram da bi ga svatko trebao naučiti.	3.87	1.16
16.	HZJ učim jer mogu komunicirati iz udaljenog dijela prostorije bez vikanja	2.93	1.46

Napomena: M–aritmetička sredina; SD–standardna devijacija

Gledajući odgovore svih ispitanika, možemo vidjeti da najviši stupanj slaganja izražavaju tvrdnjama:

(1) HZJ učim jer ću lakše stupiti u kontakt s gluhom osobom. (M = 4.45)

(3) HZJ učim jer ću lakše upoznati kulturu gluhih i

Tablica 2. Korelacije među česticama

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2	.27**														
3	.47**	.37**													
4	.26**	.18*	.29**												
5	.09	.05	.13	.32**											
6	.39**	.17*	.46**	.26**	.24**										
7	.15	.11	.18**	.22**	.35**	.28**									
8	-.06	-.16	-.17*	-.13	-.01	-.18*	-.03								
9	-.06	-.16	-.18*	-.16	-.09	-.27**	-.14	.80**							
10	.08	-.04	.02	-.05	-.08	-.10	-.01	.39**	.41**						
11	.06	.00	.02	-.06	-.03	-.09	.01	.45**	.43**	.75**					
12	-.15	-.13	-.14	-.17*	-.10	-.22**	-.14	.58**	.59**	.22**	.31**				
13	-.04	-.00	-.08	-.04	-.01	-.07	.04	.46**	.53**	.27**	.34**	.48**			
14	.17*	.23**	.23**	.01	-.01	.31**	.08	-.02	-.13	.01	-.02	-.21**	-.05		
15	.18*	.17*	.27**	.32**	.11	.45**	.11	-.17*	-.16	-.11	-.04	-.22**	-.10	.29**	
16	.02	.13	.11	.24	.08	.15	.13	.11	.05	.03	.02	-.00	-.05	.09	.27**

Napomena: **p<0,01; *p<0,05

surađivati s njihovom zajednicom. (M= 4.34)

(14) HZJ učim jer je lijep jezik. (M=4.34)

(2) HZJ učim jer želim naučiti još jedan strani jezik. (M=4.11)

(15) HZJ učim jer smatram da bi ga svatko trebao naučiti. (M=3.87)

(6) HZJ učim jer se želim družiti s gluhom osobom. (M=3.62)

(7) HZJ učim jer mi je ugodno u društvu gluhih osoba. (M=3.46).

Ti odgovori ukazivali bi na naglašenu integrativnu motivaciju ispitanika, a u izvjesnoj mjeri i na afektivnu. Prosječne vrijednosti odgovora u cjelokupnom uzorku ispitanika koji ukazuju na instrumentalnu motivaciju uglavnom su manje od 3.

U tablici 2 prikazane su korelacije među česticama. Najviše međusobno koreliraju čestice od broja 8 do 13, koje se odnose na instrumentalnu motivaciju (od .39 do .80) te čestica 3 s česticama 1, 2 i 6 (od .37 do .47) koje se odnose na integrativnu motivaciju.

Faktorskom analizom (tablica 3) u skladu s teorijskim očekivanjima ekstrahirane su tri glavne komponente koje objašnjavaju 48,3% zajedničke varijance sustava.

U tablici 4 prikazana je struktura ekstrahiranih triju faktora. Kao što se može vidjeti, prvu komponentu definiraju čestice koje se odnose na učenje HZJ-a zbog

Tablica 3. Ekstrakcija faktora

Komponenta: instrumentalna motivacija	Karakteristični korijen	4,175
	% zajedničke varijance	24,558
	Kumulativni % zajedničke varijance	24,558
Komponenta: integrativna motivacija	Karakteristični korijen	2,753
	% zajedničke varijance	16,194
	Kumulativni % zajedničke varijance	40,752
Komponenta: afektivna motivacija	Karakteristični korijen	1,288
	% zajedničke varijance	7,577
	Kumulativni % zajedničke varijance	48,330

Tablica 4. Zasićenja varijabli faktorima motivacije u učenju HZJ-a

Faktor 1 – Instrumentalna motivacija	Korelacije		
	1	2	3
9. HZJ učim jer moj fakultet/poslodavac očekuje da budem osposobljen/a za komunikaciju s gluhih osobama.	.835	-.231	-.032
8. HZJ mi je uvjetovan poslom/fakultetom.	.826	-.191	.033
11. HZJ će mi omogućiti napredovanje u mom zvanju.	.736	.297	-.193
10. HZJ učim jer će mi to omogućiti lakše zapošljavanje.	.683	.355	-.268
13. HZJ mi je potreban u obavljanju posla.	.672	-.130	.139
12. HZJ učim zbog pritiska okolnosti.	.666	-.327	-.031
Faktor 2 – Integrativna motivacija			
3. HZJ učim jer ću lakše upoznati kulturu gluhih i surađivati s njihovom zajednicom.	-.084	.671	.239
1. HZJ učim jer ću lakše stupiti u kontakt s gluhom osobom.	.011	.624	.165
2. HZJ učim jer želim naučiti još jedan strani jezik.	-.051	.573	.040
6. HZJ učim jer se želim družiti s gluhom osobom.	-.184	.531	.507
14. HZJ učim jer je lijep jezik.	-.060	.523	.021
7. HZJ učim jer mi je ugodno u društvu gluhih osoba.	-.223	.503	.496
Faktor 3 – Afektivna motivacija			
4. HZJ učim jer želim uspostaviti bolju komunikaciju i odnos s gluhim kolegom/prijateljem.	-.075	.198	.690
5. HZJ učim jer želim komunicirati s gluhim članom obitelji.	-.011	-.059	.686
6. HZJ učim jer se želim družiti s gluhom osobom.	-.184	.531	.507
7. HZJ učim jer mi je ugodno u društvu gluhih osoba.	-.223	.503	.496
15. HZJ učim jer smatram da bi ga svatko trebao naučiti.	-.157	.386	.415
16. HZJ učim jer mogu komunicirati iz udaljenog dijela prostorije bez vikanja.	.111	.135	.404

uvjetovanosti poslom/obavezama na fakultetu, napredovanja u poslu, lakšeg zapošljavanja itd., i njihova faktorska zasićenja kreću se od .67 do .84., te bismo ovaj faktor – u skladu s teorijskim očekivanjima - mogli nazvati faktorom instrumentalne motivacije. Taj faktor objašnjava 24,5 % zajedničke varijance sustava.

Drugu komponentu definiraju čestice koje se odnose na uključivanje u život zajednice gluhih (upoznavanje kulture i jezika gluhih, druženje s gluhima itd.) te se njihova faktorska zasićenja kreću od .50 do .67, te bismo ovaj faktor mogli nazvati faktorom integrativne motivacije, koji objašnjava 16,1 % zajedničke varijance sustava. Pritom dvije čestice koje definiraju ovaj faktor – (6) „Želim se družiti s gluhom osobom“ i (7) „HZJ učim jer mi je ugodno u društvu gluhih osoba“, značajno osrednje koreliraju i s trećim ekstrahiranim faktorom.

Treći faktor definiraju čestice koje uključuju emocionalni odnos prema gluhim osobama i znakovnom jeziku i njihova faktorska zasićenja kreću se od .50 do .69, te bismo taj faktor mogli imenovati faktorom afektivne motivacije. On objašnjava 7,5 % zajedničke varijance sustava.

Jednosmjernom analizom varijance rezultata na ekstrahiranim komponentama ispitane su razlike u motivaciji između skupina ispitanika – studenata kojima je HZJ obavezni odnosno izborni predmet te polaznika tečajeva (tablice 5 i 6).

Kod polaznika tečajeva najviše je zastupljena integrativna motivacija (M=4,2) pa afektivna (M=2,7), a najmanje je zastupljena instrumentalna motivacija (M=1,8). Polaznici tečajeva prvenstveno su motivirani željom da se integriraju u zajednicu gluhih, da upoznaju kulturu gluhih, dok HZJ uče najmanje zbog zadovoljavanja uvjeta postavljenih izvana.

Kod studenata kojima je HZJ obavezan predmet podjednako su najviše zastupljene instrumentalna (M=3,9) i integrativna (M=3,8) motivacija, dok je u manjoj mjeri zastupljena afektivna motivacija (M=2,3). Najviše izražena instrumentalna i integrativna motivacija kod ovih studenata mogu se objasniti obavezom koju studenti imaju prema kolegiju, a tiče se njihovog studija te buduće struke, kao i sviješću o tome da bez komunikacije neće moći uspješno raditi s gluhim djetetom.

Studenti kojima je HZJ izborni predmet imaju najviše izraženu integrativnu (M=3,5), zatim instrumentalnu motivaciju (M=2,9), te kao i prva skupina studenata, najmanje izraženu afektivnu (M=2,1) motivaciju. Činjenica da je nastavak učenja HZJ-a njihov slobodni izbor, a ne obaveza, odražava se i u njihovoj nešto manje izraženoj instrumentalnoj motivaciji u odnosu na integrativnu motivaciju. S obzirom na sadržaj čestica koje definiraju faktor afektivne motivacije, niski rezultati obju skupina studenata na tom faktoru upućuju na nedostatak iskustva neposrednih kontakata s gluhim osobama.

Iz rezultata Scheffe-testa, prikazanih u tablici 6, vidljivo je da polaznici tečajeva u odnosu na obje skupine studenata imaju značajno izraženiju integrativnu i afektivnu motivaciju, i istodobno značajno slabije izraženu instrumentalnu motivaciju za učenje jezika. Obje skupine studenata imaju podjednako izraženu integrativnu i relativno jednako slabo izraženu afektivnu motivaciju, a značajne razlike postoje jedino u instrumentalnoj motivaciji, i to u korist studenata kojima je HZJ obavezni predmet, što je i razumljivo.

Najviše su, dakle, instrumentalno motivirani studenti kojima je HZJ obavezni kolegij, potom studenti kojima je on izborni kolegij, a najmanje polaznici tečajeva, koji su “ovdje” prvenstveno zbog drugih ciljeva, a ne zbog praktičnih razloga, kao što je to slučaj sa studentima.

Tablica 5. Razlike u izraženosti različitih tipova motivacije za učenje HZJ-a između studenata i polaznika tečajeva

Instrumentalna motivacija					
	N	M	SD	F	p
1. obavezni	45	3,8741	,72922	142,468	,000**
2. izborni	24	2,9236	,65567		
3. tečaj	129	1,8398	,71638		
Ukupno	198	2,4335	1,11199		
Integrativna motivacija					
	N	M	SD	F	p
1. obavezni	45	3,7556	,64315	16,713	,000**
2. izborni	24	3,5417	,66167		
3. tečaj	129	4,1977	,59867		
Ukupno	198	4,0177	,66399		
Afektivna motivacija					
	N	M	SD	F	p
1. obavezni	45	2,3378	,64077	8,750	,000**
2. izborni	24	2,0833	,53703		
3. tečaj	129	2,6729	,77296		
Ukupno	198	2,5253	,74811		

Napomena: N=broj ispitanika; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F=F omjer; p=značajnost; ** p<0,01

Tablica 6. Značajnost razlika u rezultatima na faktorima motivacije među poduzorcima ispitanika (Scheffe post-hoc test)

INSTRUMENTALNA MOTIVACIJA			
(I) Status kolegija	(J) Status kolegija/Tečaj	Značajna razlika (I-J)	P
Obavezni	Izborni	,95046	,000*
	Tečaj	2,03428	,000*
Izborni	Obavezni	-,95046	,000*
	Tečaj	1,08382	,000*
INTEGRATIVNA MOTIVACIJA			
(I) Status kolegija	(J) Status kolegija/Tečaj	Značajna razlika (I-J)	P
Obavezni	Izborni	,21389	,392
	Tečaj	-,44212	,000*
Izborni	Obavezni	-,21389	,392
	Tečaj	-,65601	,000*
AFEKTIVNA MOTIVACIJA			
(I) Status kolegija	(J) Status kolegija/Tečaj	Značajna razlika (I-J)	P
Obavezni	Izborni	,25444	,378
	Tečaj	-,33509	,029*
Izborni	Obavezni	-,25444	,378
	Tečaj	-,58953	,001*

Napomena: *p<0,05

Zanimljiv je podatak da, iako je prosječan rezultat polaznika tečajeva na faktoru afektivne motivacije značajno veći od onoga u obje grupe studenata, još je uvijek manji od

3 ($M=2.7$) i vjerojatno bi se pokazao značajno manjim od njihovog rezultata na faktoru integrativne motivacije. To nam govori da je i među polaznicima tečajeva vjerojatno malo onih čije učenje jezika motiviraju aktualni osobni kontakti s nekom gluhom osobom, ali su ti kontakti vjerojatno ipak u većoj mjeri prisutni nego li kod studenata.

Većoj afektivnoj i integrativnoj motivaciji polaznika tečajeva moguće pridonosi i činjenica da tečajeve pri udružama vode gluhe osobe, što nije slučaj s nastavom koju pohađaju studenti, čime polaznici tečajeva imaju prilike upoznati gluhe osobe u izravnoj komunikaciji s njima i jasnije uvidjeti korist od učenja znakovnog jezika za upoznavanje svijeta gluhih. Organiziranje nastave na način koji bi studentima omogućio više kontakata s gluhim odraslim izvornim govornicima, kao i više prilika za praktični rad s djecom čiji je preferirani jezik znakovni jezik, vjerojatno bi pridonio jačanju njihove integrativne i afektivne motivacije za učenje HZJ-a. Uz sudjelovanje gluhih "lektora" u nastavi HZJ-a i redovite odlaske studenata u klub gluhih, studente zainteresirane za biranje kolegija "Volonterski rad" kao izbornog kolegija, moglo bi se potaknuti da odlaze na volontiranje u odgovarajuće ustanove odnosno udruge. Uključivanje u nastavu više sadržaja vezanih uz kulturu gluhih, kojima bi se proširila i produbila znanja studenata o povijesti i umjetničkom stvaralaštvu zajednice gluhih, izravnim sudjelovanjem u nastavi i gluhih umjetnika, također bi pridonijelo jačanju njihove integrativne i afektivne motivacije za učenje HZJ-a.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na slabije izraženu afektivnu i integrativnu motivaciju studenata u odnosu na polaznike tečajeva. Budući da se u istraživanjima motivacije za učenje jezika općenito, kao i u istraživanju motivacije za učenje ASL-a posebno, pokazalo da je upravo integrativna motivacija najviše povezana s uspješnošću učenja jezika, potrebno je osmisliti načine jačanja integrativne, ali i afektivne motivacije studenata za učenje HZJ-a.

Budući da je učenje znakovnog jezika vrlo zahtjevno, čak i teže od učenja drugih stranih jezika, jer se ovaj jezik ostvaruje u vizuosposajalnom modalitetu i jer njegova gramatika uključuje pojave koje govorni jezici ne poznaju, opravdano je pretpostaviti da se kod onih koji ga uče u manjoj ili većoj mjeri javlja strah od jezika, jednako kao što je to i kod onih koji uče druge strane jezike (Horwitz, 2001.; Mihaljević Djigunović, 2002.). Iako u ovom istraživanju strah od jezika nije bio predmetom istraživanja, mogli bismo pretpostaviti da je kod polaznika tečajeva on ipak u manjoj mjeri prisutan nego kod studenata, što bi također moglo pridonositi njihovoj izraženijoj afektivnoj motivaciji, jer je pohađanje tečaja samo po sebi manje stresno, uzrokuje manje nelagode i pritiske za postignućem, a trenuci u predasima opušteniji su te postoji dovoljno vremena za učenje kroz igru u odgovarajućim situacijama nego što je to u okruženju sveučilišne nastave.

Pitanje straha od jezika, kao i druga pitanja vezana uz učenje i poučavanje HZJ-a, poput strategija učenja HZJ-a i drugih čimbenika koji utječu na uspješnost ovladavanja jezikom, a čiji bi rezultati mogli pridonijeti uspješnijem poučavanju i učenju ovog složenog jezičnog sustava, mogući su predmet budućih istraživanja, i to na većim uzorcima

ispitanika. Mali broj ispitanika, osobito u pojedinim poduzorcima, ograničava mogućnosti generalizacije dobivenih rezultata u ovom istraživanju.

LITERATURA

- 1) Ahlgren, I. i K. Hyltenstam (1994). *Bilingualism in Deaf Education*. Hamburg: Signum Verlag.
- 2) Balenović, K. (2011). Motivacija odraslih učenika za učenje engleskog jezika u kontekstu globalizacije. *Napredak*. 152 (2). 189-209.
- 3) Bradarić-Jončić, S. (2000). Manualni oblici komunikacije. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 35 (2). 123-127.
- 4) Burstall, C.; Jamieson, M.; Cohen, S. i Hargreaves, M. (1974). *Primary French in the Balance*. Windsor: NFER Publishers.
- 5) Csizer, K. i Dörnyei, Z. (2005). The internal structure of language learning motivation and its relationship with language choice and learning effort. *The Modern Language Journal*. 89. 19-36.
- 6) Dörnyei, Z. (1990). Conceptualizing motivation in foreign language learning. *Language Learning*. 40 (1). 45-78.
- 7) Dörnyei, Z. (1994). Motivation and motivating in the foreign language classroom. *The Modern Language Journal*. 78. 273-284.
- 8) Dörnyei, Z. (2009). *The psychology of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- 9) Gardner, R. C. i Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Newbury House, Rowley.
- 10) Gardner, R. C., Tremblay, P. F. i Masgoret, A.M. (1997). Towards a full model of second language learning: An empirical investigation. *The Modern Language Journal*. 81. 344-362.
- 11) Henning, L. i Salander, S. (2004). Bilingual education for the deaf: examples from everyday teaching and learning in Sweden, u: Bradarić-Jončić, S. i Ivasović, V. (ur.) *Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education*. Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Zagreb.
- 12) Horwitz, E. K. (2001). Language anxiety and achievement. *Annual Review of Applied Linguistics* 21, 112-126.
- 13) Ivasović, V. (2014). *I ja želim znati! Glubi i nagluhi učenik u redovnoj školi*. Hrvatski savez gluhih i nagluhih. Zagreb.
- 14) Kabalin Borenić, V. (2013). Motivacija i učenje engleskoga u studiju nefilološkestruke. Neobjavljena doktorska disertacija. Sveučilište u Zadru.
- 15) Kyle, J. G. i Woll, B. (1985). *Sign language: The study of deaf people and their language*. Cambridge University Press.
- 16) Lane, H., Hoffmeister, R. i Bahn, B. (1996). *A journey into the Deaf-World*. Down Sign Press, San Diego, (CA).
- 17) Lang, H. G., Foster, S., Gustina, D., Mowl, G., i Liu, Y. (1996a). Motivational and attitudinal orientations in learning American Sign Language. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 1(2).137-144.
- 18) Lang, H. G., Foster, S., Gustina, D., Mowl, G. i Liu, Y. (1996b). Motivational factors in learning American Sign Language. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 1(3). 202-212.
- 19) Lukmani, Y. (1972). Motivation to learn and language proficiency. *Language Learning*. 22. 261-273.
- 20) MacLeod, P. (2002). Take two language learners: A case

- study of the learning strategies of two successful learners of English as a second language with instrumental motivation. *Journal of Language and Linguistics*. 1(2). 169-195.
- 21) Marschark, M. (1993). *Psychological development of deaf children*. Oxford University Press.
- 22) Marschark, M. (1997): Raising and educating a deaf child. Oxford University Press, New York, Oxford.
- 23) McKee, R. L. i McKee, D. (1992). What's so hard about learning ASL?: students' & teachers' perceptions. *Sign Language Studies*. 75.129-158.
- 24) Mihaljević, J. (1990). Research on motivation for learning English as a foreign language – A project in progress. *SRAZ*. XXXV. 151-160.
- 25) Mihaljević, J. (1991). Nastava engleskog jezika i motivacija za učenje (neobjavljena doktorska disertacija) Filozofski fakultet Zagreb.
- 26) Mihaljević Djigunović, J. (1993). Investigation of attitudes and motivation in early foreign language learning, u M. Vilke, M. i Vrhovac, Y. (ur.), *Children and Foreign languages*, Zagreb. Faculty of Philosophy, (45-71).
- 27) Mihaljević Djigunović, J. (1995). Attitudes of young foreign language learners: a Follow-up study, u Vilke, M. i Vrhovac, Y. (ur.) *Children and Foreign Languages II*, Zagreb. Faculty of Philosophy, (16-33).
- 28) Mihaljević Djigunović, J. (1998). Uloga afektivnih faktora u učenju stranoga jezika, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 29) Mihaljević Djigunović, J. (2002). Strah od stranoga jezika. Naklada Ljevak, Zagreb.
- 30) Mihaljević Djigunović, J. (2013). Interdisciplinarna istraživanja u području obrazovanja na primjeru glotodidaktike. *Sociologija i prostor*. 51. 197(3). 471-491.
- 31) Miškulin-Čubrić, D. (2002). Istraživanje stavova i motivacije za učenje stranih jezika na Fakultetu za turistički i hotelski menadžment Opatija, *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj-izazovi na početku 21. stoljeća*. Zagreb – Rijeka. 357-370.
- 32) Neal Mahshie, Sh. (2007). *Dvojezično obrazovanje gluhe djece*. Savez gluhih i nagluhих grada Zagreba.
- 33) Noels, K. A. (2001). Learning Spanish as a second language: Learners' orientations and perceptions of their teachers' communication style. *Language Learning*. 51(1). 107-144.
- 34) Pettito, L. A. i Marenette, P. F. (1991). *Babbling in the manual mode: Evidence for the ontogeny of language*. Science, 251. 1493-1496.
- 35) Poizner, H., Klima, E. S. i Bellugi, U. (1987). *What the hands reveal about the brain?* The MIT Press/Bradford Books.
- 36) Prinzi, L. (2007). Motivation and Second Language Learning: Implication for ASL. MSSE Master's Project. National Technical Institute for the Deaf. Rochester Institute of Technology. Rochester. New York.
- 37) Sachs, O. (1991). *Seeing voices: a journey into the world of the deaf*. Picador, London.
- 38) Smith, Ch., Lentz, E. M. i Mikos, K. (2008a). *Signing Naturally, units 1-6. Teacher's curriculum*. Dawn Sign Press.
- 39) Smith, Ch., Lentz, E. M. i Mikos, K. (2008b): *Signing Naturally, units 7-12. Teacher's curriculum*. Dawn Sign Press.
- 40) Teruggi, L. A. (2014). *Jedna škola, dva jezika. Iskustvo dvojezičnosti u vrtiću i osnovnoj školi u Cossatu*. Hrvatsko društvo tumača i prevoditelja znakovnog jezika gluhih, Zagreb.
- 41) Valli, C. i Lucas, C. (1992). *Linguistics of American Sign Language*. Gallaudet University Press. Washington, D.C.
- 42) Vilke Pinter, D. (1995). Stavovi studenata Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u vezi s učenjem engleskog jezika na fakultetu i njihovi razlozi za biranje ovog kolegija. *Strani jezici*. 25 (3-4). 114-122.
- 43) Volterra, V. (1987). *La lingua Italiana dei segni: La comunicazione visivo-gestuale dei sordi*. Bologna; Il Mulino.
- 44) Wilbur, R. B. (1987). *American Sign Language: Linguistic and applied dimensions*. Boston, Little Brown.